

ДУХ И МАТЕРИЯ

Каквито и да бяха перипетиите ми във Варна през 1971-72 година, те са изкупени дори с една от малките пластики на Альоша Кафеджийски. Скулптора не познавам и до днес, но творбата му помня: мъж с дете в ръце.

Още от домашната икона (такава имахме на село), през иконите в църквите, платната в музеите, репродукциите на големите майстори – наши и чужди – все един и същ образ според одеянието на епохата, е проникнал съзнанието ни: майката с дете в ръце. Света майка Богородичка – нашепваше ми баба. И от безпомощното дете в сигурните майчини ръце, като че изгръвяше ореолът ѝ. Този извечен съюз, тази кръвна спойка видях много пъти в световните галерии. Много и различни са тълкуванията. Помня едно за Сикстинската мадона: взряна в нас, с вечното питане в очите за бъдещето на рожбата. Кой би посмял да ѝ я отнеме?! Ще я брани със зъби и нокти...

А ето варненският скулптор бе избрал неочакван персонаж: не майката, бащата държи рожбата. Той сякаш бе стъпил на ръба, в самия край на света и с не по-малка сила, вкопчен в детското телце, го държеше над сами бездната. Само че погледът му не бе към зрителя; погледът му бе вторачен в небето и още по-далече: в тайнствата на вселената и космоса. От тях чакаше той отговора, защото можеше да му го даде само разрешението на световната загадка, хипотетичният или може би наистина съществуващ дух. Той не бе "средство" за раждане, той не бе тайнствената лаборатория на зачеването и отглеждане на тялото, за да продължи човешкият род. Той бе смисълът, който никой не знае и едва ли ще узнае.

Майката – материя, бащата – дух.

Така обобщих за себе си идеята на тази малка (голяма) пластика тогава. Духът и материята не бяха събрани в едно тяло (както сякаш да видях по-късно в София в скулптурата на Андрей Николов). Те бяха разделени така, както Бог на времето е разделил половете, та вечно да се привличат и вечно да се отблъскват; така, както – пак Бог – изгони Адам и Ева от рая, за да ги раз-полови завинаги.

Майката носи, ражда, кърми и повива тялото, кърми го с най-свършения сок на човешкото тяло. Пак майката жена го държи на ръце след свалянето от кръста; пак тя притваря клепаците му, кърми го и го повива в саван за последния му път.

Майката – първата и последната – вечната грижа за телесното.

Но неразрешимите питання на духа, съкровеният смисъл на бити-

ето – тях гърси, бди над тях единствен бащата. Само той стиска в ръка ключа, разключващ вратата на Божиите порти със "За какво?".

И парадоксалното е, че:

За майката са изписани милиони страници, за бащата – нищо или почти нищо.

И той не може да не стои като изпъден на ръба на бездната и земната твърд, все така взрян в звездите.

Докога?

19.X.1992 г.

ЛИСИЦА ПО ВЕЛИКДЕН

... нечакан и неискан гостенин...

Н.И.Вапцаров

Когато Георги Белев ми писа от Америка, че съвместно с Лиса Сапинкоф ми е превел няколко стихотворения, отговорих му: "Добре си ти, Георги, че живееш с Лиса, питаш ли ни нас, които живеем с Кума Лиса."

В писмото си от 15 април 1935 г. до баща си, с неизменното обръщение "Мили текьо", вече задоволен, опитал семейното щастие, Вапцаров, покрай молбата си до Йонката да му помогне за квартира, покрай поканата за гостуване по Великденските празници вметва: "Виж така също за лисицата да стане до Великден."

Бързал е за работа ("след половин час отивам на работа"), не е дописал и думата "здраве" (след "много" следва "здра от Бойка на тебе и Щъркелов"), но за лисицата не е забравил. И как: нали ще му трият сол на главата. Дори по моему е гърсил и удобното композиционно място за "удовлетворяване" на суетния каприз на жена си (лисичата кожа) – между квартирния въпрос, поканата за гостуване и многото поздравя. Но възможно е да съм прекалено мнителен, затова само мимиходом отбелязвам тази мъничка подробност.

Бащата, разбира се, идва, донася от София обработената лисича кожа, подарена на Бойка от бащата на Кольовия приятел Игнат Ягоридков. И празникът става празник за всички: за Йонката – че е почетен, за Никола – че баща му е дошъл, за Бойка – че има "лисица".

Но лисица е имал и Вапцаров.

"Кольо ме съветваше да не нося лисицата. Но беше модерно, пък и за пръв път имах такава скъпа вещ. Като ме гледаше как и в къщи